

УДК 334.75:330.364

В. Л. Корінєв

доктор економічних наук, професор

Д. О. Мартиненко

аспірант

Класичний приватний університет

СТРАТЕГІЧНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ НА КЛАСТЕРНІЙ ОСНОВІ

У статті розглянуто сутність кластерних утворень та подано класифікацію напрямів створення кластерів. Обґрунтовано етапи процесу формування стратегічного підходу до управління вітчизняними підприємствами на кластерній основі та розроблено відповідний алгоритм, що дає змогу ефективно реалізовувати програму кластеризації в українській економіці. Запропоновано напрями вдосконалення кластерного підходу до управління вітчизняними підприємствами економіки.

Ключові слова: кластер, кластерний підхід, стратегія підприємства, процес управління, підприємництво, малий та середній бізнес, конкурентоспроможність, українська економіка, інституціональні реформи.

I. Вступ

Роль інституціональних новацій у вдосконаленні стратегічного підходу до управління підприємствами української економіки на етапі її модернізації надзвичайно велика. Однак реалізувати таке завдання досить складно, тому що розв'язання цієї проблеми пов'язано з кардинальною перебудовою чинних інституціональних механізмів, які визначають напрями та результати управлінської діяльності в країні.

У наукових публікаціях Я. Дранєва, Т. Кузьміна, Ф. Котлера, А. Панкрухіна, П. Порсяка, П. Семенка, Т. Созаєвої, Д. Стеценка та інших розкривається тема стратегічного управління на підприємстві. Проте в своїх дослідженнях вони лише частково розглядають їх адаптацію до умов діяльності в системі кластера.

II. Постановка завдання

Мета статті – уточнити сутність діяльності вітчизняних підприємств у системі кластера, проаналізувати особливості та роль процесу стратегічного управління ними, а також обґрунтувати методичний підхід до стратегічного управління підприємствами вітчизняної економіки на кластерній основі та визначити напрями подальшого вдосконалення цього процесу.

III. Результати

Для економіки України настав час проведення модернізаційного ривка. Одночасно мають бути здійснені супутні технологічним інноваціям інституціональні реформування, специфіковані за окремими секторами. Для забезпечення такої трансформації економіки на основі вдосконалення стратегічного

підходу до управління вітчизняними підприємствами економіки мають бути розроблені стратегії та сценарії їх реалізації, у межах яких мають бути створені умови для стимулювання й спрямування діяльності всіх виконавців та учасників цієї програми [3]. Для активізації цього напрямку дуже важливим є створення відповідних промислових парків, технопарків, технополісів, інжинірингових центрів, бізнес-інкубаторів і венчурних компаній.

Останнім часом у вітчизняних наукових і урядових колах все частіше вживають вирази “кластер”, “кластерний бізнес” та “кластерний підхід”. З метою більш ефективного дослідження проблеми вдосконалення стратегічного підходу до управління підприємствами вітчизняної економіки на кластерній основі визначимося із сутністю цих понять.

Вираз “кластер” походить від англійського слова “cluster”, що означає рій, скупчення. У цьому випадку мається на увазі компактна група пов'язаних один з одним окремих її елементів. Визначальним тут є те, що елементи пов'язані між собою, але їх спільність має інші властивості, ніж кожен елемент окремо.

В основі кластерів лежить принцип формування конкурентоспроможності в економіці. У свою чергу, останній формується наявністю конкретної галузі в економіці й процесом взаємозв'язку між галузями. Одна галузь починає впливати на іншу й, таким чином, або тягне останню за собою, або штовхає її вперед. Відтак, взаємний обмін стає найважливішою умовою формування кластерів [1].

Більше того, кластер являє собою особливу систему організації, що передбачає не просто союз підприємств, а цілий виробничий ланцюг. Згідно з кластерною теорією

М. Портера, який є автором концепції стратегії конкурентоспроможності, одним з важливих чинників для успішного розвитку кластера є наявність стійкої стратегії розвитку. На його думку, кластери є організаційною формою консолідації зусиль зацікавлених сторін, спрямованих на досягнення конкурентних переваг, в умовах становлення постіндустріальної економіки. Для формування кластера необхідний високий ступінь довіри учасників один щодо одного та тривале горизонтальне планування економічного процесу.

Головна мета кластерів полягає в тому, щоб забезпечити можливість для бізнесу та для регіону розвиватися динамічно та за планом з урахуванням обраної стратегії. Кластер є реальною можливістю забезпечити конкурентоспроможність у майбутньому, тобто покликаний створювати довгострокову стратегію розвитку підприємств. При цьому слід мати на увазі, що підприємства кластера спеціалізуються на певному секторі економіки та локалізовані географічно. Завдання кластерного об'єднання визначається тим, щоб більш сильні підприємства "підтягали" більш слабкі [2].

Кластерний бізнес визначається як сумісний розвиток підприємств та компаній, об'єднаних територією, інфраструктурою, людськими ресурсами й іншими характеристиками, який дає змогу найкращим чином оптимізувати процес виробництва та з більшою користю розподілити засоби на розвиток. Об'єднання в кластерні мережі поси-

лює роль дрібного та середнього підприємства, дозволяє використати його інноваційний потенціал, розширює можливості виходу на світовий ринок.

Кластерний підхід активізує підприємництво через концентрацію ділової активності і дає підприємствам малого та середнього бізнесу ряд суттєвих позитивних моментів, зокрема: значне зниження бар'єрів виходу на ринок завдяки уніфікації в межах кластера, раціональний розподіл ресурсів (людських, фінансових, технологічних, технічних тощо) та поширення позитивної репутації кластера на всіх його учасників. Більше того, застосування кластерного підходу суттєво знижує витрати підприємств, що входять до складу кластера.

Враховуючи вищевикладене, цілком зрозуміло, чому на сьогодні у відповідних регіонах треба багато уваги приділяти кластерній моделі управління підприємствами в секторах регіональної економіки. Це відзначає й М. Портер, який, розкриваючи сутність кластера, характеризує його як зосередження в географічному регіоні взаємопов'язаних підприємств і установ у межах окремої галузі [4].

У процесі створення та функціонування кластерів в українській економіці використовують різні схеми інвестування, розподілу доходів і прибутків, що забезпечують баланс інтересів учасників щодо кожної конкретної ситуації [7]. З певною умовністю можна класифікувати створення кластерів за трьома напрямками їх генезису (рис. 1).

Рис. 1. Класифікація напрямів створення кластерів з метою вдосконалення стратегічного підходу до управління підприємствами української економіки

Відповідно до запропонованої класифікації створення кластерів визначаються стратегічні підходи до управління підприємствами вітчизняної економіки. При цьому стратегія управління підприємствами з метою мо-

дернізації регіону на кластерній основі має включати в себе:

- план реалізації стратегії, в якому визначаються механізми відповідальності та комунікацій влади, бізнесу, громадського

- суспільства, конкретні заходи, відповідні організації, строки виконання, орієнтовний обсяг фінансування, джерела фінансування, очікуванні результати;
- щорічні програми економічного та соціального розвитку регіону, розроблені на основі стратегії та плану її реалізації;
- стратегії розвитку міст і районів регіону на основі стратегії та плану вдосконалення стратегічного підходу до управління відповідними підприємствами.

Процес формування стратегічного підходу до управління вітчизняними підприємствами на кластерній основі реалізується в декілька етапів:

а) етап подолання кризових тенденцій та формування передумов структурних зрушень. У цей період має бути проведена суттєва перебудова всієї господарської та соціальної системи в регіоні, реструктуризація базових галузей (корпоративна модернізація, технологічне оновлення, оптимізація бізнес-процесів на підприємствах), реструктуризація ринку праці регіону, а також необхідні зміни в державному управлінні, системі бюджетування тощо;

б) етап активної структурної перебудови (здійснення позитивних структурних зрушень). На цьому етапі здійснюється реалізація пріоритетних проектів і напрямів, що забезпечують перехід до інноваційного розвитку регіону. У цей період передбачається:

- формування стійких кластерів у промисловості, АПК, туризмі, сервісних послугах;

- завершення проектів з відповідного розвитку транспортної, енергетичної, комунальної інфраструктур;
- реалізація заходів з рекрутингу капіталу в пріоритетні сектори, заповнення майданчиків наукових, індустріальних, логістичних парків;
- створення інфраструктури для побудови регіональної інноваційної системи;
- реалізація проектів комплексного розвитку міського середовища в регіоні;
- реалізація комплексної соціальної та культурної політики;
- реалізація заходів, спрямованих на прискорення розвитку малого бізнесу;

в) етап перетворення структурних змін на основу стабільного прогресу регіону, досягнення нової якості зростання економіки регіону. У цей період передбачено:

- посилення інноваційних компонентів у кластерах, що працюють;
- просування елементів регіональної інноваційної інфраструктури на національний та світовий ринок технологій;
- підготовка проектів наступного ступеня розвитку економіки регіону.

Слід мати на увазі, що одночасне виконання успішних інституціональних реформ у різних секторах є неможливим. Пояснюється це тим, що в деяких з них такі реформи мають бути більш глибокі, кардинальні [6]. З урахуванням вищевикладеного запропоновано алгоритм удосконалення стратегічного підходу до управління підприємствами української економіки на кластерній основі (рис. 2).

Рис. 2. Алгоритм стратегічного підходу до управління підприємствами української економіки на кластерній основі

У доступній перспективі обов'язково необхідно подальше дерегулювання, приватизація та кооперування в реальній сфері економіки, що посилять стимулювальний вплив на підприємницьку, а також інноваційну активність [5]. Використання запропонованого методичного підходу дасть змогу успішно проводити кластерну політику, базуючись на організації взаємодії між органами державної влади, місцевого самоврядування, бізнесу та науково-освітніх установ. Координація їх зусиль сприяє підвищенню інноваційного виробництва та сфери послуг, взаємному вдосконаленню й посиленню ефективності їх роботи.

Важливу роль у цьому процесі повинно відігравати поширене використання переваг горизонтальної та вертикальної інтеграції учасників у межах просторової кластеризації. Це дасть змогу забезпечити в державі впровадження та тиражування найбільш затребуваних на сьогодні найновіших досягнень стосовно вдосконалення стратегічного підходу до управління підприємствами української економіки на кластерній основі.

Слід також мати на увазі, що конкурентоспроможні кластери, як правило, мають розвинені зв'язки зі схожими кластерами в інших регіонах і країнах. Стимулювання подібних міжнародних зв'язків стає важливим напрямом кластерної політики, прискорює розвиток кооперації між родинними кластерами, підвищує ефективність їх співробітництва.

IV. Висновки

Встановлено, що застосування кластерного підходу є закономірним етапом у розвитку сучасної економіки та запорукою розвитку високорозвинутої системи стратегічного управління вітчизняними підприємствами. Перевага кластерного підходу полягає в тому, що він заснований на ефективному поєднанні внутрішньокластерної кооперації в процесі виробництва продукції з внутрішньою конкуренцією в межах промислового кластера. При цьому доцільно використовувати мережевий характер взаємодії

його учасників, що сприяє поширенню нових знань, технологій та інновацій.

Запропонований методичний підхід до стратегічного управління підприємствами української економіки на кластерній основі дає змогу з об'єктивних позицій вирішувати проблему підвищення ефективності діяльності цих підприємств у результаті підвищення конкурентоспроможності всієї системи. Сприяє цьому використання переваг горизонтальної та вертикальної інтеграції учасників у межах просторової кластеризації.

Список використаної літератури

1. Кузьмина Т. С. Кластерный характер региональных агросистем / Т. С. Кузьмина // Региональная экономика. – 2008. – № 19 (76). – С. 67–72.
2. Музиченко-Козловська О. В. Переваги кластерної моделі розвитку над іншими формами об'єднань / О. Музиченко-Козловська // Проблемы науки. – 2009. – № 3. – С. 21–26.
3. Панкрухин А. П. Польза и преимущества зарубежного опыта поддержки и развития малого и среднего бизнеса / А. Панкрухин // Финансы и кредит. – 2014. – № 1. – С. 63–71.
4. Портер М. Конкуренция : монография / М. Портер ; пер. с англ. – Москва : Вильмс, 2001. – 95 с.
5. Семенко П. Г. Региональный кластер у контексті структурної перебудови економіки регіону / П. Семенко // Региональная экономика. – 2013. – № 2. – С. 72–88.
6. Созаева Т. Х. Кластерная концепция устойчивого хозяйственного развития федерального округа / Т. Созаева // Региональная экономика. – 2008. – № 25 (82). – С. 12–18.
7. Стеченко Д. М. Наукова сутність процесу кластеризації / Д. М. Стеченко // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права / Д. Стеченко // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2012. – № 2. – С. 376–380.

Стаття надійшла до редакції 23.10.2014.

Коринев В. Л., Мартыненко Д. А. Стратегический подход к управлению предприятиями на кластерной основе

В статье рассмотрена сущность кластерных образований и проведена классификация направлений создания кластеров. Обоснованы этапы процесса формирования стратегического подхода к управлению отечественными предприятиями на кластерной основе и разработан соответствующий алгоритм, что позволяет эффективно реализовывать программу кластеризации в отечественной экономике. Предложены направления по совершенствованию кластерного подхода к управлению отечественными предприятиями экономики.

Ключевые слова: кластер, кластерный подход, стратегия предприятия, процесс управления, предпринимательство, малый и средний бизнес, конкурентоспособность, отечественная экономика, институциональные реформы.

Korineyv V., Martinenko D. Strategic Approach a Management Enterprises on Cluster Basis

In the article essence of cluster educations is considered and classification of directions of creation of clusters is conducted. A cluster shows by itself the special system of organization which assumes

the union of enterprises not simply, but whole production chainlet. The primary objective of clusters consists in that, to provide possibility for business and for a region to develop dinamically and according to plan taking into account the chosen strategy. A cluster is the real possibility of providing of competitiveness in the future.

Cluster approach for the enterprises of small and middle business has a row of material positive points. He activates an enterprise through the concentration of business activity, which is instrumental in creation of workplaces, profits, improvement of quality of products or services of enterprises, and also growth of standard of living of population on territory of his introduction. Moreover, application of cluster approach reduces the charges of enterprises which enter in the complement of cluster substantially.

In accordance with the offered classification of creation of clusters the strategic going is certain near the management of domestic economy enterprises. The process of forming of the strategic going near a management domestic enterprises on cluster basis will be realized in a few stages, it is taken into account at development of the proper algorithm.

The use of the offered methodical approach will allow successfully to pursue a cluster policy, being based on organization of co-operation between the organs of state power, local self-government, business and scientifically educational establishments. Important role in this process it must play the widespread use of advantages of horizontal and vertical integration of participants within the limits of spatial clusterization.

Key words: *cluster, the cluster approach, business strategy, process-ment councils, enterprise, small and medium business, competitiveness, otechest-valued-economics, institutional reforms.*